

02009 4328

VOJVODSKI STOL - SIMBOL NAŠE SAMOSTOJNOSTI

Južni Slovani so se začeli naseljevati po Balkanskem polotoku že v VI stoletju. Slovenci, ki smo edini ohranili prvotno ime, smo šli najbolj na zapad. Ob Soči smo obstali na približno današnji meji, na serozapadu pa smo zaposedli dolino Drave do Toblaškega polja in ozemlje ob Muri in Murici do nju-nih izvirov. Toda pritisk Germanov na jug je bil ta-ko silen, da se nih Slovenec ni mogel ustavljati, zla-sti ker ni imel enotnega državnega vodstva v sodob-nem smislu, temveč je pri njem obstojala le oblast posameznih vojvodov, ki se je ohranila kot običaj še iz prejšnjih pravnih razmer.

Vojvodski stol na Gosposvetskem polju pri Ce-lovcu na Koroškem pa je važen spomenik stare sloven-ske državne samostojnosti. Kajti karantanski Sloven-ci so si tudi še dolgo potem, ko so prišli pod fran-kovsko in nemško nadoblast, ohranili pravico, da so si svobodno smeli izbirati svobodnega kneza. Še vir iz XIII. stoletja govori o pravici, da so smeli Ka-rantanci zavrniti novega vojvodo, ako deželanom ni bil po volji in nemški cesar jim je moral poslati dru-gega. Če so bili z njim zadovoljni, so ga ... sijajno sprejeli in slovesno ustoličili po starodavnem ob-redu, ki se je delil v dva dela: zjutraj so ustoli-čili na tako zvanem knežjem kamnu - ki je sedaj v ce-lovškem muzeju - pod Krnskim gradom novega vojvodo, ki se je v navadno kmečko obleko preoblečen pribli-žal knežjemu kamnu, na katerem je sedel kmet - svo-

bošnjak. Ta je pa svoje mesto prepustil šele tedaj, ko mu je novi vojvoda obljubil, da bo pravičen sodnik, branitelj prave vere, zaščitnik sirot in blagra domovine in ko se mu je vrh tega odkupil še s svoto denarja in dvema živalima, bikom in kobilom. Ves obred se je vršil v slovenskem jeziku. Po slavnostni maši v gosposvetski cerkvi je novi deželni knez - že slavnostno preoblečen - delil popoldne na bližnjem vojvodskem stolu fevde in razsojal spore in prepire, ki so mu bili predloženi.

Vojvodski prestol je imel dva sedeža: na enem je sedel vojvoda, na drugem je pa goriški grof kot nad dvornik koroške dežele podeljeval svoje fevde.

Prvo slovesno in v listini izpričano umeščenje se omenja leta 1161., kot zadnji pa se je dal ustoličiti Habzburžan Ernst Železni 18. marca 1414. Predvsem so polagali člani novih vladarskih rodbin važnost na to, da so se dali počastitljivem starodavnem obredu ustoličiti, ker so bili s tem tako rekoč sprejeti v slovensko plemensko zvezo.

Vojvodski stol kot simbol slovenske svobode je imel pomembno vlogo v osvobodilnem gibanju, ki se je pričelo krepko širiti zlasti med mladino malo pred začetkom svetovne vojne. Zato je avstrijska vlada prepovedala slovensko romanje, ki se je imelo vršiti ob petstoletnici zadnjega ustoličenja k Gosposveti. Takrat smo stali že na pragu odločivnih dni, ki so se po iniciativi dr. Janeza Evangelista Kreka končale s svetovne vojne Slovenci v avstrijskem parlamentu izrekli za združeno Jugoslavijo.

Vojvodski prestol je bil vse čase simbol borbe za neodrešene dele slovenske zemlje. Danes je pa ta simbol okopan v gorki krvi zvestih in zavednih src in zaznamovan z grobovi junaških mučnikov v tolikšni meri, da nam je ne samo simbol temveč nesporna pravica, neoporečna last.

-Mirko Tozon-

*

Pojdem u rute, tam kjer je sneg,
tam je moj fantič, oj, pokopan...

Tam dol poklekнем, mal požebam,
da ne bo moj fantič ležal koj sam...

(Koroška)

KOROŠKA NARODNA

Gor čez jezero,
dol čez gmajnico,
kjer je dragi dom,
z mojo zibel,ko;
kjer so me zibali
mamica moja
in prepevali:
haji, hajo.

Ko sem še majhen bil,
sem bil zelo vesel,
sem večkratov,
ktero pesem pel,
zdaj vse minulo je,
nič več pel ne bom,
zdaj ni več moj
ljubi, dragi dom.

*** - ***

- HITLERJEVI GAULAJTERJI GOSPODARILJO NA KOROŠKEM -

Te dni so v koroškem mestu Celovcu organi tako zvane koroške pokrajinske vlade na najsilnejši način vdrli v prostore slovenskega pokrajinskega Narodno-osvobodilnega odbora za Koroško, napravili preiskavo, aretirali odbornike in jih odpeljali v neznano usodo. V istem času so zaprli in zapečatili tudi tiskarno, v kateri se je po dolгих letih hitlerjevskemu nemškega jarna zopet tiskal za koroške Slovence list v njih materinem jeziku. Ta dogodek je vzbudil zanimanje demokratske javnosti za oná, kar se dogaja na Koroškem.

V južnem delu Koroške, med Karavankami, Ziljskimi Alpami in Osojskimi Turami živi okrog 100.000 Slovencev, ki so se skozi stoletja upirali nemškemu pritisku in se obdržali kot kompaktno naseljena celota.

Za časa stare Avstro-Ogrske so bili koroški Slovenci prvi, ki so občutili nemški "Drang nach Osten". Z vsemi sredstvi materialnega in moralnega pritiska, poslužujoč se celotnega aparata avstro-ogrske države, je vladajoča klika skušala, da na tem delu jugoslovanske zemlje izbriše poslednjo sled slovenstva. Po prvi svetovni vojni so leta 1920. uprizorili italijanski imperialisti in drugi zakleti sovražniki svobode in neodvisnosti jugoslovanskih narodov neke vrste komedijo ljudskega glasovanja in so se pri tem posluževali vseh razpoložljivih sredstev prevare, ponarejevanja in najbolj trde krutosti, da bi glasovanje izpadlo na škodo Jugoslaviji.

Pod vsemi avstrijskimi režimi so bili Koroški Slovenci izpostavljeni brezobzirnemu zatiranju in raznarodovanju. Ali prava kalvarija se je pričela za nje s prisilnim priklopljenjem Avstrije Tretjemu Reichu. Slovenska tiskana in govornjena beseda je bila prepovedana z grožnjo represalij. Hitlerjevi gaulajterji na Koroškem so se trudili, da čim prej in čim popolnejše izvršijo svojo nalogo.

Po aprilski katastrofi v Jugoslaviji, leta 1941., ko je bila pokrajina Koroški priključena tudi Gorenjska s Kranjem in Eledom, je posle koroškega gaulajterja prevzel zloglasni Rajner. To je človek, ki je odgovoren za tisoče Slovencevki so bili trpinčeni v koncentracijskem taborišču v Begunjah, za postreljene in pobešene slovenske talce ter za požgane gornjske vasi. Po italijanski kapitulaciji in okupaciji novih predelov Slovenije od strani Nemčije, je Rajner postal Hitlerjev namestnik na vsem tem področju. Po njegovem nalogu in nalogu SS generala Rezenner-a so Nemci in njih Rupnikovi sluge vršili grozovite zločine nad slovenskim narodom po Koroškem, Kranjskem in Primorskem.

Ired prihodom našega in anglo-ameriškega vojaštva na Koroško, je Rajner v svojstvu Hitlerjevega gaulajterja postavil pokrajinsko vlado za Koroško, s poudarkom, da "čuva neodvisnost Koroške", to je, da onemogoči osvobodjenje slovenskega življa v smislu nacističnega programa. V to vlado, ki je že od svojega početka pokazala poslušnost centralni avstrijski vladi dr. Karla Renner-a na Dunaju, so vstopili znani fašisti. Poveljstvo anglo-ameriških vojnih sil je nemudoma stopilo v zvezo s to "vlado" in jo priznalo kot civilno oblast na Koroškem. Rajner sam je še naprej ostal na Koroškem; potegnil se je samo v ozadje, da ne bi - kakor je sam zatrjeval - njegova osebnost poznanege nacističnega gaulajterja otežkocila položaja "nove" pokrajinske vlade.

Koroški Slovenci so dočakali zlom Hitlerjeve Nemčije kot dan svojega osvobodjenja. Oni so bili med mejami Tretjega Reicha izpred leta 1939. edini, ki so ob času te vojne dvignili vstajo proti hitlerjevskemu režimu, organizirali svoje partijske odrede in se borili z ramo ob ramo s svojimi istokrvnimi brati za popolno osvobodjenje in zedinjenje Slovenije v demokratski in federativni Jugoslaviji. Njegovemu zgledu je

sledelo mnogo Avstrijcev, ki so pričeli borbo proti osovraženemu Tretjemu Reichu. Ko je bila zrušena ta poslednja zgradba nemškega imperjalizma, so bili Koroški Slovenci uverjeni, da je prišel zanje tako zaželeni čas. Po vseh vaseh in naseljih te divne pokrajine, kjer so slovenski prebivalci že pred tisoč leti svobodno volili svoje kneze na slavnem gosposvetskem polju, je bila postavljena demokratska, narodna in bistveno slovenska vlada. V trenutku, ko je izgledalo, da je bila ta najsevernejša jugoslovanska dežela onkraj Karavan obsojena na propast, je slovenski narod v Koroški na najbolj množičen način odločno pokazal svojo narodno zavest in svojo voljo, da se ujedini z ostalimi brati v svobodni in demokratski Jugoslaviji. Rame ob ramenu z Slovenci so pozdravljali svobodo tudi pripadniki avstrijske manjšine, predvsem v samem glavnem mestu Koroške - Celovcu.

Toda v Celovcu je še naprej ostala nacistična vlada in to vlado podpira anglo-ameriška vojska. Na podlagi teh dejstev je ostal Rajner na Koroškem in so se usmerile čez Koroško kolne izdajnikov, kvizlingov, četnikov, rupnikovcev, ustašev in ostalih izdajalcev, ki so skupno z ostanki premagane nemške vojske pobegnili iz Jugoslavije. Skozi Celovec je zbežal sam general Rupnik in mnogo drugih izdajnikov in vojnih zločincev. Kakor da bi bila prisotnost jugoslovanske vojske nevarna za toliko "uglednih zarobljenikov", se zahteva, da se jugoslovanske vojaške moči odstrani iz te pokrajine.

Ko so še množice anglo-ameriških letal v nizkem poletu kontrolirale odstranitev jugoslovanskih sil, ki so po doseženem sporazumu zapuščale Koroško, je prešla "nova" pokrajinska vlada v Celovcu v udejstvitve svojega glavnega programa: kaznovanje - pod zaščito zavezniškega orožja - Koroških Slovencev radi njih udejstvovanja v narodno-osvobodilni borbi proti skupnemu sovražniku vseh narodov-zaveznikov. Slovenski narodni organi oblasti so bili razpuščeni, grobo nasilje nad slovenskim prebivalstvom Koroške je prišlo zopet do izraza po starem, hitlerjevskem načinu. Organi takozvane pokrajinske vlade ter njihovi zaščitniki odstranjujejo vse sledove slovenske radosti iz dne nemške kapitulacije. Iz Koroške prihajajo vesti, da se tokrat vodi čiščenje Koroške od starega slovenskega prebivalstva na povsem nov, originalen način, "na podlagi sporazuma". Vsi Slovenci na Koroškem so proglašeni kot partizani, pripadniki jugoslovanske vojske, in morajo na

podlagi sporazuma" zapustiti Koroško kot jugoslovanska vojska; in tudi množenstveni izgon prebivalstva moškega spola se vrši "na podlagi sporazuma". To, kar ni uspelo niti nemškim fevdalcem, niti nemškim imperjalistom iz novejših časov, to treba, da uspe -po objavljenju Atlantskega Povelja in po Krimski konferenci- nacističnim vodjem iz tako-zvane koroške pokrajinske vlade, ki pri tem svojem delu ne naletijo na nikak odpor od strani "nepomerljivih" pristašev reševanja teritorialnih vprašanj pravnim potom pred mednarodnim sodbenim odborom.

Na programu izvajanja teh načrtov proti slovenskemu prebivalstvu na Koroškem je tudi aretacija slovenskim političnim voditeljev v Celovcu.

Tako je trenutno stanje na Koroški. Kako povezanost ima to stanje z načeli, v imenu katerih so vodili borbo narodno-za vezniki proti Hitlerjevi Nemčiji in njenim satelitom?

Pustimo zaenkrat na strani vprašanje, komu mora pripadati Koroška. Pustimo na strani tudi vprašanje, če ima tudi jugoslovanska armija pravico pri okupaciji gotovih delov teritorija bivšega Tretjega Reicha, proti kateremu se je borila skozi štiri leta skupno z drugimi zavezniki.

Postavimo samo vprašanje: Ali imajo 100.000 Slovencev, ki so kompaktno naseljeni v južnih predelih Koroške, pravico na podlagi svečanih odredb vodij anti-hitlerjevske koalicije -Staljin, Churchilla in Roosevelta- da živi v svojem narodnem življenju, da na svojem narodnem ozemlju postavlja svoje občinske, okrožne in srezke uprave -v kratkem svoje organe oblasti-ki bi morali stopiti in delovati namesto vsiljenih in osovražanih fasisističnih organov? Imajo li Slovenci na Koroškem pravico, da si pod okupacijo anglo-ameriške vojske, ki bi morala biti -na podlagi svečanih izjav- osvobodilna vojska, ustvarjajo svoje sole in kulturne ustanove?

Postavimo samo vprašanje: Kakšno zvezo ima podpiranje in vzdrževanje nacistične pokrajinske vlade na Koroškem in njen namen, da uniči poslednje sledove slovenstva na Koroškem, z deklaracijami Krimske konference? V tej deklaraciji stoji med ostalim: -"VZPOSTAVLJANJE REDA V EVROPI IN PONOVA IZGRADNJA NARODNO-SVOJSTVENEGA ŽIVLJENJA SE MORA DOSECI Z GOTOVIM IZPELJEVANJEM, KI MORA OMOGOČITI OSVOBOJENIM NARODOM, DA UNIČIJO PO SLEDNJE SLEBOVE NACIZMA IN FASIZMA IN DA SI USTVARIJO DEMOKRATSKO INSTITUCIJE PO SVOJI PROSTI VOLJI IN IZBIRI....."

(Iz Beograjske "Borbe" - 29.maja45)

----- MARŠAL TITO O NOVIM ZADACIMA ŽENA -----

Vama, delegatijama, predstavnicama junačkih žena Jugoslavije, moj borbeni pozdrav. Vi ste prve koje poslije pobje-
de nad zajedničkim neprijateljem održavate svoj kongres, veli-
častveni kongres žena Jugoslavije, žena antifašistkinja, ju-
načkih žena Jugoslavije, koje su pokazale u ovoj natčovje-
čanskoj borbi nevjerovatne primjere heroizma i upornosti, is-
to onako kao i naši borci na bojnom polju.

Htio bih da samo sa nekoliko riječi ocrtam značaj ovog
kongresa i da postavim pred vas nekoliko zadataka. Nemam na-
mjeru da govorim mnogo, ali ipak želim da vam kažem ono što
mislim da je najvažnije za vas žene. Ovaj kongres nije samo
manifestacija solidarnosti žena Jugoslavije, manifestacija
bratstva i jedinstva, smotra vaših snaga, pregled vašeg do-
sadašnjeg rada, nego je on važan sastanak na kome vi, žene Ju-
goslavije, treba da odredite smjernice svoga rada, da odredi-
te ono, što je najvažnije u vašem budućem radu, vaše zadatke.

Volio bih više da govorim o vašem budućem radu i prema
tome neću se osvrutati na vaš rad u prošlosti i na vaše zaslu-
ge u borbi, koje su ogromne i za koje vi imate priznanje ne
samo svih naroda naše zemlje, nego i čitavog slobodoljubivog
čovječanstva. Danas pred nama stoje teški zadaci. Naši naj-
važniji zadaci su učvršćenje naše narodne vlasti, vaspitanje
djece, našeg mladog naraštaja, naših budućih pokoljenja, uč-
vršćenje bratstva i jedinstva, izgradnja naše zemlje. To su
najvažniji, a poslije njih dolaze druge: rad na socialnom po-
lju, na zbrinjavanju naše djece, na pomoći našim invalidima,
drugovima i drugaricama koji su izgubili svoje zdravlje u bor-
bi i tako dalje.

Pitanje učvršćenja naše vlasti, to je krupno pitanje. Mi
u našoj zemlji imamo nemalo neprijatelja koji gledaju na
razne načine da ometu razvoj našeg državnog života, da nam ne
samo smetaju, nego i da ugroze tekovine velike borbe, koja je
naše narode koštala toliko žrtava. Na žalost, ti naši unutra-
šnji neprijatelji imaju pomoć i u inostranstvu. Pomažu im u
inostranstvu oni, koji su im slični. Ja se obraćam vama, žena-
ma Jugoslavije, ravnopravnim članovima naše zajednice, vama
koje ste izvojevale svoja prava u borbi, obraćam vam se i tra-
žim od vas da posvetite svu svoju pažnju i svu svoju snagu u
prvom redu pitanju učvršćenja naše vlasti. A da bi se učvrš-
tila vlast, mora se raditi pravilno. Nije dosta kazati: uč-

vrstili vlast, - ako ta vlast na nekim mjestima možda i griješi. Treba da ta vlast bude pravedna. Da radi onako kako su to željeli oni koji su ginuli za nju. Prema tome, greške treba ispraviti. Ima mnogo ljudi koji iz neznanja, nesvjesno, čine greške, ali ih ima koji su se uvikli da prave greške, to jest da pakoste, da štete. Takve ljude treba nemilosrdno čistiti, oni ne mogu biti nosioci narodne vlasti. Oni su nosioci razdora i neprijatelji onih tekovina koje smo mi izvojevali u borbi. S njima treba napolje! A vi žene nalazite se svugdje. Na vas se obračam da budete i vi budne! I da pomognate čvrstiti vlast na taj način što ćete čistiti one koji štetaju učvršćenju narodne vlasti! I da pomognete onim koji iz neznanja griješe! Na taj način ćemo mi učvrstiti svoju vlast. Takvu vlast će narod zavoljeti. Narod će takvu vlast cijeliti i on će je braniti.

Bratstvo i jedinstvo, to je bez sumnje najveća tekovina koju smo izvojevali u ovoj krvavoj borbi. Za nju su se borili naši borci od prvih partizana pa do danas, do boraca naše slavne Jugoslovenske armije. Na našim zastavama je bilo ispisano bratstvo i jedinstvo. Da nismo mi išli sa tom parolom, da nismo mi to i primjenjivali u narodu, ne bi niakda mogli izvojevati to što smo izvojevali, nas bi vjerovatno neprijatelji uništili. To je zato najveća tekovina.

Ali ja vam moram ovdje otvoreno kazati da je ta tekovina u opasnosti, ako mi dozvolimo da se razvije šovinizam.

Prije sam vam govorio da ima neprijatelja narodne vlasti. Ti isti neprijatelji su neprijatelji bratstva i jedinstva. Ja ću otvoreno kazati ko su to: to su četnici u Srbiji i ustaše u Hrvatskoj, to su oni zagriženi gardiste u Sloveniji i njihovi pokrovitelji i vođe. Dakle, to su svi oni koji su i u ovom ratu bili protiv nas. Nemojte misliti da su se oni pomirili sa sudbinom. Ima jedan dio, dobar dio, koji je poslije naše pobjede poslije toga što su vidjeli da nismo mi neka grupa koja je usurpirala vlast, nego da predstavljamo narod, koji su uvidjeli zablude i prišli većini naroda, - ali ja vam kažem da ima i jedan dobar dio onih koje sam ovdje nabrojao, na čelu sa svojim spekulantskim vođama, koji ruše najveću tekovinu naše borbe - bratstvo i jedinstvo. Oni su se razmislili sad po selima. Ne bih želio da ovdje nabrojam slučajeve raspirivanja mržnje. Ja samo govorim uopšte, jer vlast će u tim slučajevima posredovati i nemilosrdno spriječiti takve slučajeve da se ponavljaju. Ali nije to dovoljna mjera. Mi tek na

kraju pribjegavamo sredstvima sile da priječimo neprijatelja da nam škodi. Mi hoćemo da se više radi - ubjedjivanjem, političkim radom na konferencijama, živim primjerom vlastitog postupka. Ne možemo dozvoliti da danas poslije te veličastvene pobjede, koja nam je do duše bila pomućena zbog Trsta i Istre, da bude ta veličastvena borba pomućena sa takvom pojavom da se raspiruje nacionalni šovinizam. Mi stvaramo jednu noću Federativnu Jugoslaviju. Nije to za nas fraza, to je za nas nešto za što smo mi spremni i poginuti ako bude trebalo.

Izma tome, naš neprijatelj je onaj koji hoće da nam po ništi tu tekovinu bratstva i jedinstva. Nećemo da počinjem o iznova ono što smo počeli 1941. godine; jer smo već postigli da ogromna većina naroda, - neggovorimo ovdje o procentu, jer se procenat vidi na svima našim zborovima i manifestacijama, vidi se u svakodnevnom životu - hoće takvu, federativnu Jugoslaviju u kojoj će svi narodi živjeti na ravnoj nozi. Ne može ovdje biti favoriziranja Hrvata na račun Srba, ne može biti favoriziranje Srba na račun Hrvata ili ostalih naroda, ne može uopšte biti favoriziranja jednog na račun drugog. Ne možemo dozvoliti da sad neko postavlja pitanje osve te za ono što je bilo 1941. godine. Osvetili smo se mi, i to je dovoljno, a niko više nema pravo na to. Nećemo više među sobne pokolje. I vama ovdje kažem: drugarice - i želim da me čuje cijela Jugoslavija - da nećemo dozvoliti da se, na u kom vidu, sije mržnja prema našim narodima, među našom braćom. Ovo bratstvo i jedinstvo, izvojevano sa toliko krvi, nije još i neće biti potpuno otezbijedjeno, ako budemo dozvolili da nam revare pojedini tipovi koji su se do juče krili ili se radili zajedno sa Nedićem, sa Nijemcima, sa Pavelićem i tako dalje. Oni ne smiju imati riječ u našim selima, u našim gradovima. Oni nemaju prava govoriti u ime Srba, u ime Hrvata, u ime Slovenaca, Makedonaca, Crnogoraca. U ime tih naroda imaju prava govoriti oni, koji su se borili, koji su dali svoju krv i svoje živote. Ne govorim zato što bih sada ovdje htio da se udaramo u prsa, da stvorimo neko "kajmakčalanstvo", pa sad : mi, pa mi. Ali, radi se, drugarice, o jednoj krupnoj stvari. Radi se o jednoj tekovini za koju su se stolicima borili naši preci. Najbolji slovenski umovi su tome posvjetoili svoje živote, a mi smo sad izvojevali i -da do zvolimo da nam na takav način to propadne! To se tiče neprijatelja.

A sad moram da kažem, da nećemo lako primiti takva skro

tanja i momentana raspoloženja ni od onih ljudi koji su s nama. Takve greške nećemo opraštati! Za takve greške će nositi svu odgovornost oni koji će ih činiti. Na vama je, ženama Jugoslavije, majkama i sestrama, majkama sadašnjih i budućih pokoljenja, da založite sve svoje snage da očuvamo tu našu tekovinu. Borite se protiv svakog ko sije mržnju protiv bilo kog našeg naroda. To je dužnost svih Hrvatica, Srпкиnja, Slovenkinja, Makedonki, Crnogorki i drugih, to je vaš zadatak.

Vaš zadatak je velik i u pitanju vaspitanja naše djece, naše omladine. Postavlja se pitanje - kako će se naša djeca vaspitavati. Oni koji bi htjeli da se naša djeca uskolama vaspitavaju po starom sistemu, da im ukalupe duh, kao što su im nekad ukalupili, oni htjeli da izigraju naša demokratska načela, pozivaju se na naša demokratska načela i traže da vaspitanje djece ostane po starom. Drugi, opet, misle da treba sve preokrenuti tumbе i da treba prekinuti sa onim starim vaspitanjem naše djece. I jedni i drugi nisu u pravu. Pitanje školovanje naše djece nije još riješeno, još je na dnevnom redu i moraće se s njim pozabaviti konstituenta. Ali do toga, do riješenja toga pitanja, definitivnog riješenja, kako će se djeca vaspitavati - da li će biti vjeronauka u školi o bavezan predmet, ili neće biti, - to će se riješiti kasnije, a do toga majke i sestre imaju zadatak da našu djecu već od malena vaspitavaju u novom duhu, u duhu ljubavi prema našoj novoj domovini, prema našoj Jugoslaviji, u ljubavi prema toj velikoj tekovini bratstva i jedinstva, u ljubavi prema novoj vlasti i tako dalje. Ne tržimo da ih vaspitavaju u ateizmu, ne tražimo da negiraju sve to, ali tražimo da se našoj djeci usadi u dušu ovakva ljubav kakvu su nosili naši borci na bojnom polju, - za ovo veličanstveno djelo, za ove veličanstvene tekovine koje su izvojevali, to tražimo da usadite našoj djeci, ostalo će sve biti riješeno.

Pitanje izgradnje naše zemlje takodjer je krupno pitanje i tu, vi žene, svakodnevno dajete primjere svoje upornosti i požrtvovanosti. Jasno je da to neće biti laka stvar i da nećemo to moći brzo riješiti. Ekonomsko podizanje naše zemlje, izgradnja naše zemlje, tako je krupan problem koji zahtjeva da mu svi građani naše zemlje posvete sve svoje sile. Još jedanput podvlačim ovdje da je u prvom redu naša dužnost da se oslonimo na svoje vlastite snage. Ako dobijemo što sa strane, dobro će biti, ali mi treba da se oslanjamo na vlast

tite snage, da prionemo na rad. U tom duhu treba da se vaspitaju naša djeca. Rad na obnovi naše zemlje, to je velika počast. Raditi na tom polju to je velika stvar za svakog od nas, to je ujednom i dužnost svakog od nas. Vi žene možete tu mnogo učiniti. Ja želim vidjeti rezultate vašeg rada. Sad kad se svrši kongres sigurno ću ih dobiti, jer na ovom kongresu vi ćete sigurno iznijeti one uspjehe koje ste postigli, iznijeti teškoće na koje nailazite. I sve to, vjerujte meni, nama će mnogo koristiti, da bi mogli preduzeti izvjesne mjere koje je vlada dužna da preduzme.

Eto, to su vam, drugarice, ovih par pitanja koja su vrlo hrupna, vrlo važna, na koja ja obraćam vašu pažnju i pozivam vas da posvetite sve svoje snage da bismo mi te zadatke izvršili.

Neka živi naša nova federativna demokratska Jugoslavija, koja se rodila iz toliko krvi i žrtava naših naroda!

Neka živi nerazrušivo bratstvo i jedinstvo naših naroda!

Neka živi naš veliki saveznik Sovjetski savez, sa svojim genijalnim vođom Stalijem! Neka žive herojske sovjetske žene!

Neka živi bratstvo i jedinstvo naroda na Balkanu i svih Slovena!

Neka žive naši saveznici Engleska, Amerika, Bugarska, Albanija i svi oni koji žele sa našom zemljom živjeti u miru, u mirnoj saradnji!

(Iz beogradske "Borbe")

**** * ****

"...Vlada će posvetiti potrebno pozornost strogemu kažnjavanju vojnih zločinaca, agentov okupatorja i narodnih izdajalaca, da ne bude krivci, ki se se umazali s krvju naroda, ušli zasluženi kazni. To od nas zahtevaju na sto in sto tisoći nedolžnih žrtv. Vlada je njenja, da morata biti vodilo pri izvrševanju te naloge pravičnost in težnja za ohranitvijo mira in reda v državi pred protidemokratskimi elementi. Držać se teh načel in smatrajoč, da samo želja po maščevanju ne more biti prava pot k zagotovitvi notranjega reda in konstruktivne izgradnje, bo vlada vsem zavedenim omogočila, da popravi jo svoje napake v preteklosti s pravilnim delom.."

(Iz deklaracije Narodne vlade, 9. marca 1945)

-- Z A D R U G A --

TEMELJNA GOSPODARSTVENA USTANOVA

Iri satanskem načrtu raznarodovanja naše ožje domovine je znal fašizem poiskati vsako sredstvo, da bi čimprej inter čim uspešneje zaključil svoje "kulturno delo". Začel je v uradih, očistil šole, onemogočil in uničil prosvetna društva, prepovedal časopisje in se zaletaval celo v cerkve. Toda sprevidel je, da je vse njegovo peklenško početje zaman in brez trajnega uspeha, dokler je narod gospodarsko trden, neodvisen. Zato se je neusmiljeno zagnal v eno glavnih ustanov našega narodnega življenja: brezvestno je naskočil gospodarske zadrug.

Snovanje zadrug se je v Sloveniji začelo že okoli 1870 in je do prve svetovne vojne zajelo že skoro vsako občino in faro. Med vojno je delovanje zadrug sicer občutno ponehalo, ni pa organizacijsko prenehalo. Zadrugi duh je v našem narodu ostal tako živ in razvit, da se je neposredno po vojni zadrugi življenje hipoma razrastlo po vsej deželi. Hranilnice in posojilnice, mlekarne; zidarske, mizarske, čevljarke, žeblijske in vseh vrst obrtniških zadrug so ustanovili naši bistri in pravdarni očetje. Imeli so lončarske, pletilske, čebelarke, celo Zvonarsko zadrugo. Masejali so drevesnice, vinarne, prodajalne. Vsevetele so nabavljalne in stavbne zadrug, ki so si pri ljudeh pridobile neminljiv spo min in si postavile trajne vidne spomenike.

Ta zadrugi duh je pri Slovencih, kakor smo že omenili, močno razvit. Po fašističnem razdejanju je pa še toliko bolj utrjen, ker imamo dokaze, da so bile prav zadrug med onimi stebri, ki so slovensko narodno zavest ob rušilni prvotni najjačje držali. Zato so se pa "pionirji" dvatisočletne kulture "tako besno zaletavali vanje. Preživo so se zavedali, da so zadrug hrbtenica narodnega ponosa, da bi količkaj popustili, da si jim ni bilo neznan, da s svojim početjem škodi jo splošnim koristim države v celoti. Strupeno sovraštvo do naše krvi in našega jezika jim je do slepote omagljilo tudi najosnovnejši čut človečanstva.

Toda povodenj je minila, preostale mlake se bodo posušile, sonce se bo razžarelo v vso polnost narodne svobode,

in deželo bo zajela tako hrepeneče pričakovana gospodarska pomlad! Teda j bo čas, da vsi nujno in brez odlašanja pristopimo k reševanju vseh problemov za obnovo naše domovine. Kdor misli, da bo vse enostavno urejeno z odredbami in zakoni, je na zgrešeni poti in se bridko moti. Brez sodelovanja ljudi so zakoni jalovi in odredbe brezpredmetne. Prava demokracija tako sodelovanje tudi predvideva; kajti še tako demokratična država pstane brez sodelovanja in ssoustvarjanja državljanov- ho češ, nočeš- diktatura.

V slogi je moč, pravi slovenski pregovor, in s tem geslom so se začele po naši deželi ustanavljati zadruga, ki so združene v raznih Zvezah in Centralah dvignile gospodarsko moč našega ljudstva na tako raven, da so to delo gospodarstveniki drugih držav občudovali in ga stavili za vzgled svojim ljudem.

Mi pa večinoma poznamo delovanje zadruga le iz časa, ko jo je tujec že zadavil, in je šlo marsikatero lepo in trdno posestvo na boben, ker je bilo v zvezi z zadrugo. Pa naš narodnā sovraginja svoj vražji načrt prav tako izvajal, da doseže ta videz: zadruga je vsega kriva. Kaj vse bodo naši načelniki in poslovodje znali povedati! Za marsikatero krivico se bo treba oprostiti.

Vsak Slovenec se mora zavedati, da je gospodarska neodvisnost nujni in bistveni pogoj narodne samostojnosti. Narod je pa gospodarsko neovisen le tada j, ko je vsa njegova gospodarska moč organizacijsko povezana, kajti le v tem primeru more služiti splošnim interesom vsega naroda. Stremljenje zasebnega podjetnika je usmerjeno le v ozko osebno korist. Zadruga pa je že po svojem bistvu izraz neke skupine, ki ima pa v svojem delovanju spet obziredo drugih skupin, in v organizacijski povezanosti se križajoči interesi raznih skupin uravnava jo v splošen dobrobit. Tako je v združno osnovanem gospodarstvu dana vsa podlaga, da se družabni in življenski problemi raznih slojev in plasti ljudstva rešujejo razvojno in mirno, v zavestnem spoznanju, da to zahteva splošno blagostanje.

Zavedajoč se nenadomestljive sile, ki jo lahko proži združno razgibana dejavnost v državi, je Vlada federativne Demokratske Jugoslavije v svojo deklaracijo, ki jo je dala preko radia letos 9.marca, vnesla v poglavju, ko govori o gospodarski obnovi, sledeči povdarek: "Posebno pažljivost bo posvetila združnistvu, ki bo imelo važno vlogo pri obnovi države". In ko obravnava socialno stanje prebivalstva, zatrjuje: "V

pogledu socialnih ukrepov bo vlada v najtesnejšem stiku s sindikati delavcev in nameščencev in z vodstvi kmetijskega in konsumnega združništva".

Iz tega je močno razvidno, da nam bo pri urejanju celotne državne politike, ki ji mora biti vedno podlaga gospodarski položaj, najlažje in najuspešneje dana možnost uveljavljanja naših teženj v prav preko združne organizacije. - Težnje vseh slojev naroda pa pridejo do čim popolnejšega izraza samo v primeru, ko so organsko povezane vse veje naroda udejstvovanja in tvornosti.

V borbi za splošen dobrobit naroda, proti izkoriščevanju trustov in akcijskih anonimnih družb - ki so organizacijske tvorbe domačega in čisto za njim skritega tujega brezvestnega profitarstva posameznikov - pa je edino uspešno in učinkovito orožje krepko in odločno in čim širše organizirano združništvo.

Kako ponosna bi bila Kraševka, ki bi v Clevelandu svojemu možu na godovni dan postavila na svečano ozaljšano mizo buteljko, na kateri bi se bleščala okusno izdelana etiketa: - Teran iz Vinarske zadruge v Tomaju. - "Ima lastno drevesnico, lastne stiskalnice, lastno klet, lastne polnilne naprave; njena Zveza pa ima lastne vagone in ladja, ki ji je to steklenico pripeljala sem v Ameriko, je tudi njena last", bi hitela svojemu godovniku zgovorno izpovedovati svojo naklonjenost in prepričanje, da se ji je posrečilo s to steklenico pristnega domačega terana napraviti mu posebno veselje, pravo presenečenje.

Uverjen sem, da to ni utopija! Ima Bata svojo prodajalno v Arles-u in Avignon-u?!

Z zadruge bomo iztrgali iz krempljev vsako panogo narodnega gospodarstva, ki jo kapitalist brezvestno izrablja v gromadenje svojega osebnega bogastva, katero mu služi le za to, da se brezskrbno udaja svojim nizkim nagonom.

Z zadruge bomo uničili kapitalista na vasi.

Z zadruge bomo izrtebili kapitalista iz države!

-Mirko Tozon-

Zrno do zrna - pogača,
kamen na kamen - palača.

OSNOVNA NAČELA RASPODELE ZEMLJIŠNOG POSEDA

Pitanje kako će biti raspodeljen zemljišni posed i kako će se rešiti pitanje kolonizacije mora biti rešene u najkraćem roku i ne trpi nikakvog odlaganja. U sadašnjem momentu, u sadašnjim uslovima ne bi se moglo naći nikakvo opravdanje ni za najmanje odlaganje rešenja toga krupnog socijalnog pitanja. Važnost toga pitanja u našoj zemlji sa tako jakim procentom zemljoradničkog stanovništva ne treba nikakvog dokazivanja. A isto je tako dobro poznato da imamo mnogo zemljo radničkog stanovništva koje uopšte nema zemljišnog poseda, kao i to da u čitavoj Jugoslaviji u ogromnoj meri prevlaćuje sićusnji posed koji ne ishranjuje njegovog vlasnika i njegovu porodicu. Glad seljaka za zemljom obšta je pojava u ce loj državi. Sadašnja raspodela zemljišnih poseda, koja naj veći deo zemljoradničkog stanovništva pretvara u gladnu sirotinju, nesigurnog opstanka, mora biti do krajnjih granica mogućnosti revidirana i ispravljena u korist tih tako brojnih masa zemljoradničke sirotinje. U tom istom okviru nameće se i velika nacionalna dužnost brige za borce partizanskih odreda i jugoslovenske armije, za invalide oslobođilačkog rata, za porodice i za siročad izginulih boraca kojima pripada prvenstvo u dodeljivanju zemlje.

Pitanje agrarne reforme i kolonizacije ne postavlja se u svim našim zemljama i oblastima na jednak način, no uprkos tome ne postoje nikakvi uslovi koji bi zahtevali da se postav različitih osnovna načela za njegovo rešavanje u raznim krajevima. Ta osnovna načela, čija će pravičnost i demokratizam biti očigledni i do kraja razumljivi celoj masi zemljoradničkih trudbenika i svakom naprednom građaninu naše otadžbine, jednostavna su i prosta, kao što je jednostavan i prost i razumljiv zahtev zemljoradničke sirotinje za hlebom.

Kakva načela može za rešenje ovog pitanja postaviti je dna vlast koja je nikla iz naroda i za narod i koja živi i umire za odbranu životnih interesa širokih slojeva trudbenika? - Pre svega, najvažnije, prvo osnovno načelo može biti samo jedno: zemlju može imati samo onaj koji je obrađuje. Ot kako uopšte postoje vlasnici zemlje koji tu zemlju ne ra de i obrađivači zemlje koje niso vlasnici zemlje uopšte ili su vlasnici jedne parcele koja ih ne može ishraniti, onda, iz dubine feudalizma do danas, ovo načelo pretstav -

lja vjeruju siromašnog, eksploatisanog zemljoradnika. Po raznim stranama naše države zemljoradnici ga postavljaju na isti jasan i oštar način, tražeći punodosljednost u njegojoj primeni.

Naša narodna vlast neće zastićivati samo siromašno seljaštvo, već i srednjeg seljaka koji sa svojom porodicom radi na svome posedu ali u izvesnoj meri upotrebljava namljetnu radnu snagu. Ali od jedne mere na više, gde može biti govora samo o obradi tuđjom radnom snagom, zemlja se mora oduzeti u korist zemljišnog fonda iz kojega će se dodeljivati siromašnim zemljoradnicima. Koliki će biti maksimum hektara koje može zadržati vlasnik zemlje, ukoliko ispunjava osnovni uslov da je obrađuje snagom svojom i svoje porodice, zavisi od više uslova koji su različiti prema mestu, ali on zakonom može biti određen za svaki kraj prema mestnim uslovima. Veliki zemljišni posedi moraju dakle biti ukinuti.

Ako selo (opština) ima seoske (opštinske) zemlje (utrine) više nego što je potrebno za zajedničke i opštinske potrebe stanovništva dotičnog sela, višak bi imao ući u zemljišni fond za agrarnu reformu.

Jasno je da u rukama države moraju ostati izvesni kompleksi zemlje, ali samo onoliko koliko je potrebno za ugledna dobra, za proizvodnju selekcionisanih semena, za ergole (konjereja), i ugledne stočne farme, za poljoprivredne škole i institute, za mašinske stanice, rasadnike itd.

Evo jednostavnih načela na kojima se jednako može zasnivati pravična raspodela zemljišnog poseda. Što se tiče načela sa kojima bi se zemlja dodeljivala siromašnim zemljoradnicima, dva su osnovna: besplatno davanje zemlje sa živim i mrtvim inventarom i davanje zemlje zemljoradnicima u privatnu svojinu.

Pri sprovođenju tih načela imaće da se isprave mnoge nepravde učinjene našem zemljoradničkom stanovništvu u daljoj i skoroj prošlosti. Ispravljanje tih nepravdi zahteva i odlučnu reviziju pitanja zemljoradničkih dugova, jer su kod rešavanja toga pitanja u bivšoj Jugoslaviji mnogi dužnici izgubili zemlju koja je otišla u ruke nezemljoradnika. Isto tako u ispravljanje nepravdi iz prošlosti spada i revizija ranije kolonizacije.

Rešavanje agrarnog pitanja i pitanja kolonizacije zahtevaće kod nas verovatno nekoliko zakona. Posebnim zakonom

imalo bi se rešiti pitanja dodeljivanja zemlje borcima i invalidama oslobođilačkog rata, njihovim porodicama i njihovoj siročadi. Pravilno rešenje toga pitanja, kao i pitanja agrarne reforme i kolonizacije u državi zahtevaće svakako donošenje jednog okvirnog zakona, koji će postaviti kako načela rašpodele zemljišnog poseda, tako i načela i merila po kojima će se vršiti dodeljivanje zemlje. Na osnovu takvog okvirnog zakona bilo bi onda moguće rešavati agrarno pitanje i u celini i u pojedinim federalnim jedinicama, a isto tako i pitanje kolonizacije. - M.P. - (Iz beogradske "Borbe")

IZ DEKLARACIJE NARODNE VLADE

"Zvesta demokratskim načelom in trdno odložena, da se čim prej likvidirajo negativne moralno politične posledice sovražnikove okupacije in vojne, bo vlada z vsemi silami delala za to, da bodo pri obnovitvi države aktivno sodelovali vsi tisti, ki se niso umazali s sodelovanjem z okupatorjem in njihovimi kvistlinškimi agenti. V prvi vrsti bo vlada s Predsedstvom AVNOJ-a ukrenila vse potrebno, da se AVNOJ in njegovo predsedstvo v najkrajšem času spopolnita s predstavniki naprednih političnih demokratskih skupin, ki se niso kompromitirale s sodelovanjem s sovražniki. Vlada je mnenja, da zadnji veliki vojni napor naše države ne bi mogel biti uspešen, če ne bi istočasno hitro in z maksimalnim in načrtnim naporom napravila vse, kar je v naši lastni moči, za dvig gospodarske moči države, ki je v vojni tako težko trpela. Dvig našega gospodarskega življenja se pojavlja kot osrednje vprašanje v zaledju fronte. Razrušenje gospodarstva zaradi vojne je tako veliko, da je načrtna intervencija države pri organizaciji, vodstvo gospodarske obnovitve in pri reguliranju vsega gospodarskega življenja potreba, ki je postala brezpogojni zakon. Samo tako je mogoče združiti vsa raspoložljiva sredstva, ki jih je treba organizirati in izkoristiti tako za lokalno obnovev v posameznih federalnih edinicah, kakor tudi za obnovitev tistih važnih voj proizvodnje, ki bodo služile vsej državi."

(Beograd, 9.marca 1945.)

RUSKA POLITIKA V POGLEDU MORSKIH OŽIN

Nekaj pred letom 1000 se je začel od Novgoroda in Kijeva ruski razmah vzdolž Dnjepra proti jugu. Nestorjeva legenda pripoveduje, da je veliki knez Oleg dvignil svoje ladje na kolesa in jih popeljal proti Konstantinopolu. Dotik z Vzhodnim Rimom je tudi povzročil, da so Rusi privzeli vzhodno krščanstvo. Ko je bila 1453. cerkev Sv. Sofije v Konstantinopolu spremenjena v mošejo, so se začeli v Moskvi čutiti dediče Bizanca. Veliki knez Ivan III. je 1462. poročil neko nečakinjo zadnjega cesarja iz rodu Paleologov; v ruski grb je bil svetemu Juriju privzet dvoglavi orel. Od tedaj je bil pogled ruskih mistikov in imperialistov uprt v morske ožine.

Prvi prodor na jug je podvzel Peter Veliki. Ko je postal gospodovalec Azovskega morja, je pričel graditi brodogradnjo in je dvakrat poslal k sultanu poslanke z naročilom, naj Črno morje odprejo ruski plovbi. Toda na Visoki Porti je zadel na britansko in holandsko diplomacijo in dobil odklonilen odgovor. Njegov legendarni testament vsebuje naročilo, naj bo ruske zunanje politike prvenstveni cilj osvoboditi Baltik in Črno morje. Največji uspeh med njegovimi nasledniki pred francosko revolucijo je imela Katarina II. Njej se je sultan leta 1774. pogodbeno obvezal, da bo v svoji državi ščutil krščansko vero; s tem je bila postavljena podlaga za nešteta vzmešavanja od ruske strani. Druga točka te pogodbe je jamčila Rusiji prosto plovo v Črnem morju in odprla njenemu trgovskemu brodogradstvu morske ožine. 1784. je Katarina anektirala Krim in dala sezidati Sebastopol. Izdala je poseben ukaz, da mora biti na trdnjavi napis: Pot v Konstantinopol.

Med tem ko je v 19. veku Osmansko carstvo postalo "bolni mož ob Bosporu", sta se Rusija in Anglija razrastli v močnejši velesili. Istočasno, ko se je Rusija utrdila v Črnem morju, se je Anglija zasidrila v Sredozemlju in Aziji. Za Veliko Britanijo je pomenilo odpretje morskih ožin predvsem smrtno ogrožanje njenih življenskih poti, za Rusijo pa ledu prosto trgovsko pot za ukrajinsko žito, za kavkaško olje in rude in za industrijske proizvode doneškega območja.

Za doseg idealnega cilja je morala ruska zunanja politika stremeti, da vprašanju morskih ožin najde tako rešitev, ki bi ji nudila varnost in hkratu prostost, to se pravi, da bi odprla njenim ladjam pot v Egejsko morje, obenem pa zava-

la njeno činomorsko obalo pred napadom tujega brodograja.

Velika Britanija je v prvi vrsti mislila na varnost med velikimi pa je bil kot odbijač osmanski "bolni mož", ki ni mogel več živeti, umreti pa ni smel. Ob britansko-ruskem tekmo vanju za morske ožine, pa je nastalo na Balkanu še rusko-avstrijsko, ki so ga neprestano podpihovali slovenofili, ki so sanjali o Konstantinopolu kot metropoli Združenih Slovanov.

Za tem je v napoleonskih vojnah rusko-francosko nasprotje obvarovalo Turčijo - Konstantinopol je francoski Osvajač ruskemu carju v Tilzitu odklonil - in Rusijo približalo Visoki Porti, kljub simpatijam do novo nastalih držav, Grčije, Srbije, kneževinam Moldavski in Vlaški in lastni "samostojni politiki".

Car Nikolaj je dvakrat ohoroženo nastopil proti nekaterim sultanovim egiptovskim vazalom. Ko je Rusija 1829. dosegla prosto trgovinsko pot skozi ožine, je 1833. zahtevala prostost študijske vojnne moranrice. S tem pa je povzročila, da so zapadne sile napravile hitro načrt, in 1841. je morala priznati internacionalizacijo morskih ožin v Londonskih konvencijah, ki so proglasile zaporo za vojno brodograje za mednarodni zakon. V tem trenutku je "samostojna politika" spet vzbudila željo po neposredni zasedbi Konstantinopola. Vnovič je naltel ruski poslanik pri sultanu na spretno pretiigro britanske diplomacije. Prišlo je do katastrofe v Krimski vojni in do Pariškega miru 1856., ki je morske ožine vojnim ladjam zaprl "za večno" in prepovedal premagani Rusiji arzenale na črnomorski obali. Ko je pa nemško-francoska vojna 1870-71. zaposlila armado zapadnih sil, je Gorčakov v posebni okrožnici odpovedal Pariški mir in tako spet pridobil Rusiji suvereniteto v Črnem morju. Nekaj let pozneje je Disraeli kupil za Anglijo večino delnic Sueškega prekopa: varnost v Sredozemlju je postala za britanski imperij še važnejša. Zato je dobilo vojno brodograje ukaz, naj se pomakne v ožine, ko je v rusko-turški vojni 1877-78. ruska armada prodirala preko Balkana v tračijsko planoto, in veliki knez Nikolaj je bil opozorjen, naj se Konstantinopola ogne. Po zaključku Berlinskega kongresa je stala Velika Britanija ob Nilu in na Cipru, Abstrija se je odločila za Bosno in Hercegovino, Francija je z velikim upanjem zrla na Tunis; Rusija pa, ki je nosila vse žrtve, je odšla prazna. Propad njene zunanje politike je bil eden od razlogov naraščajočega vrenja v državi.

Teko^m stoletja se je odnos med vzhodnim orjakom in gospo

dovalko morja spremenil. Dalekosežna vzhodna politika Viljema II, zlasti pa prodor nemškega vpliva v Turčiji, je privedla do rusko-britanskega zbližanja. Rusija, oslabiljena tudi na Daljnem Iztoku, je opustila misel na nadaljni prodor v Perzijo in osrednjo Azijo, in bilo je nemalo Angležev, ki bi v Konstantinopolu raje videli Ruse nego Kemce. Carska Rusija je šla v prvo svetovno vojno z namenom, da dobi ožine, tracijsko planoto z Odrinom in severno Egejsko morje. Uspelo ji je radi njene moči, zlasti ker so jo zapadne sile zelo potrebovale, prvič doseči priznanje njenih stremeljenj. Zavezniška dardanelska ekspedicija se je razblinila. Pri nemškem prizadevanju za sklenitev ločenega miru s carjem so vedno igrale morske ožine dragoceno vlogo. Še Miljukov, zunanji minister meščanskega revolucionarnega medvladja v Rusiji se je trdo oprijemal "zgodovinskega poslanstva", in šele revolucionarni režim je 1917. napovedal "mir brez aneksij in brez odškodnin".

Bil je zlasti Churchill oni, ki si je takrat prizadeval, da se spet vzpostavi vzhodna fronta. Tedaj so se britanske in francoske čete izkrcale v Odesi in na Kavkazu. Bila je dvojna intervencija: z belimi generali proti Ludendorfu, ki je zasedel Ukrajino in proti revolucionarni Rdeči armadi. 1918. je bilo podpisano premirje med sultanom in zavezniki. Velika Britanija je 1920. triumfirala v Konstantinopolu, Francija pa je začela podpirati nacionalno turško revolucijsko gibanje, ki ga je začel Kemal-paša v Anatoliji. Sevreška mirovna pogodba je upostavila splošen dostop v morske ožine in jih obdala z demobiliziranimi zonami, ki naj jih nadzoruje komisija zmagovalnih sil. Sovjetska zveza, ki je bila brez mornarice, se ni še za daljši čas ni zdela nevarna. Kemal-paša pa Sevreške pogodbe ni priznal. Ne oziraje se na angleške grožilne note, je zavzel smirno in korakal proti morskim ožinam. Šele na Pariški konferenci 1922. se je Izmet-paša v njegovem imenu vdal lordu Curzonu, Foinetireu in grofu Sforzi.

Lenin in Stalin sta že 1917. v neki proklamaciji "vsem delavnim mohamedancem v Rusiji in na Vzhodu" oznanila, da so načrti carjev in Kerenskega za Konstantinopol uničeni. Podpirala sta proti svetovnemu imperializmu naperjeno Kemalovo revolucijo; njunina čisto defenzivna politika (borbena je ostala le Kominterni) je potrebovala močno in prijateljsko Turčijo na Dardanelah. Kot podlago v politiki glede morskih ožin sta priznala rusko-turško pogodbo še iz leta 1821., v kateri je vprašanje morskih ožin prikazano kot problem, ki pri

tiče izključno prizadetim obrežnim državam.

Silno dramatično sta se spoprijeli že 1922. na Lozanski konferenci britansko in rusko naziranje glede statuta morskih ožin. Čičerin, kakor tudi turški Izmet-paša sam, je podpiral zopetno vzpostavitev popolne turške suverenitete nad ožinami, popolno prostost za trgovske ladje in popolno zaporo za vojne ladje. Lord Curzon je popolno zaporo odklonil in vztrajal, da je potrebna mednarodna nadzorna komisija. Da se vsestransko zavaruje, je bila Turčija prisiljena zavzeti srednjo pot in je sprejela nadaljni obstoj demilitarizirane zone. Sovjetska Zveza, za katero je njen podpis pomenil prvo de facto - priznanje, je pristopila k Lozanskim konvencijam, ki so morskim ožinam dale mednarodno neoboroženo stanje, toda s protestom, in se je poslužila vsake priložnosti sprožiti v zvezi s Turčijo vprašanje revizije. Mrzlično oboroževanje Nemčije in grabežljivost Italije v Afriki in po Sredozemlju je nudilo Turčiji pripravno priliko, da je sporočila tajništvu Zveze narodov odpoved Lozanskih konvencij. Velika Britanija je turško željo priznala; bila pa je zdaj Italija, ki jo je izpodbijala.

Na konferenci v Montreux-u 1936. je imela Velika Britanija proti sebi fronto črnomoških držav. Rusija je postala močnejša in uglednejša njeno ponašanje pa je ostalo defenzivno. Te konvencije, ki so še danes v veljavi, potrjujejo militarizacijo ožin, ki jo je pa Turčija medtem že izvršila. Zagotovljena je prosta trgovska plovba, izvzemši oni državi, s katero bi bila Turčija v vojni. Plovba vojnih ladij v mirnem času je podvržena zapletenim prijavam in omejitvenim predpisom. Samo črnomoške države smejo skozi s težkimi bojnimi ladjami. Ako ostane v primeru vojne Turčija nevtralna, nastopi za vojne ladje zapora, to je: v morskih ožinah nastopi načrtna oborožena akcija po dogovoru Zveze narodov ali pa na podlagi protinapadalnega pakta Zveze narodov. Ako pa gre Turčija sama v vojno, odloči o prostosti ali zapori sama suvereno. Na zunaj je pa ta konvencija zadovoljila britanska stremljenja, kakor tudi ruski projekt, da se bo namreč mogla močna Turčija okoristiti z možnostjo pomoči francoskega brodogradništva in z naklonjenostjo črnomoških držav.

V drugi svetovni vojni, ki je videla Nemce spet ob morskih ožinah, in na Kavkazu, sta se borili Velika Britanija in

Rusija druga ob drugi. V Ankari sta dolgo vrsto let teknovala nemški in britanski vpliv. Nobenemu se ni posrečilo potegniti v vojno Turčijo in z njo tudi morske ožine. Po izgonu Nemcev iz Balkana pa Turčija ne bo več mogla nihati med dvema vojujočima se silama, temveč se bo znašla pred zmagovito koalicijo. Vendar se bo poskušala okoristiti z zgodovinskim nasprotjem med Veliko Britanijo in Rusijo.

(Iz "Neue Züricher Zeitung" prevedel TO3)

L I P A M A R Z

Popuhnul je tihi vetar,
tihi vetar iz levanta
i odnesal Mari krunu.

Šli je iskat dva rječana,
dva rječana, tri bakrana
i četrti, črni Moro.
Našal ju je črni Moro.

Frogóvara lipa Mare:
"Ajme, meni, kruno moja;
ki bi meni krunu našal,
njegova bih ljuba bila."

Al' govori lipa Mare:
"Volila bih krunu zgubit,
neg črnoga Mora ljubiti."

(Narodna iz Hrvatskega Primorja)

Antun Nemčić:

D O M O V I N A

Gori nebo visoko,
doli more duboko,
a ja u sredini,
noćnoj u tišini,
mislim na te, ma jedina,
premilena domovina.

Slabe barke plahi lijet
u daleki strani svijet;
u njen strani ljudi,
jezik strani čudi.
A u tebi sve poznamo,
došo kasno ili rano.

Nemoj buro bjesniti,
slabi brod moj slomiti,
al ako se skrši,
i moj život svrši,
tad odnete, vi valovi,
miloj zemlji cjelov ovi!

BRETTON WOODS

(Prva obletnica)

V Bretton Woods-u so se pred enim letom sešli predstavniki štiri in štiridesetih narodov, da izdelajo načrt za gospodarsko sodelovanje po vojni. Letos 3. julija je senatska bančna in denarska komisija dogovore odobrila in sklenila predložiti jih senatu v nujno potrditev. Bretton Woods-ki načrt vsebuje ustanovitev mednarodnega denarskega fonda in svetovne banke za obnovo in podvig, dokler se ne zagotovi uređitev in stalnost zamenjave, ki bi omogočila razmah mednarodne trgovine in nastanitve kapitala.

Fredlogi Bretton Woods-a in načrti trgovinskih sporazumov morajo temeljiti na novi svetovni organizaciji za mir in varnost. Dejstvo je, da je ta vojna povzročila strašna razdejavanja na daleko obširnejših površinah kakor prejšnja; svetovno gospodarstvo in mednarodni finančni in denarski odnosi so bili zaradi totalitarne vojne prekinjeni šest let. Po poročilu bančne komisije je tako za Združene Države kakor tudi za ves ostali svet potrebno, da se problemi, kakor gospodarsko in politično ravnanje mnogih držav, ki so odvisne od razvoja svetovnega gospodarstva, čim prej rešijo. Ustvariti je treba zopet normalne odnose med narodi in zgraditi gospodarstvo opustošenih držav, da se jim omogoči proizvodnja; treba je osvoboditi mednarodno trgovino raznih omejitev, ki izvirajo iz raznih načinov otežkovanja menjave surovin.

Delovanje mednarodnega denarskega fonda bo silno pomembno: onemogočevati gospodarsko vojno z možnostjo svetu nuditi pogoje, da bodo mogle države uravnovešati svojo bilanco, da bodo imele denar sorazmerno stalen in da se bodo mogle izogniti upadanju njegove vrednosti radi konkurence menjav.

Države, ki več uvažajo kakor izvažajo, potrebujejo za uravnovešanje bilance tujih deviz; mogle jih bodo kupiti v denarskih fondih z zamenjavo svojega lastnega denarja. Državam, ki imajo začasne težave, ker ne morejo dovolj prodati v tujino, ne bo treba razvrednotiti svojega denarja ali pa uporabiti tuje devize za pospešitev nakupa, kajti to povzroča težave in gospodarske konflikte; kupile bodo svoj lastni denar z zamenjavo deviz, ki jih imajo na raspolago, ali pa z zlatom.

Bretton Woods-ki sporazum določa v ta namen fond v znesku 18 milijard 800.000 milijonov dolarjev, pri katerem bodo

ZDA udeležene z dvema milijardami 175 milijonov dolarjev, kar ni veliko v primeri s skupnim zneskom. Svetovna banka bo dajala dolgoročna posojila onim državam, ki so radi vojne uničene, pa tudi onim, ki so še malo razvite; banka bo uredila vse, da se je^{ne} bodo mogle države poslužiti za projekte, ki utegnejo škodovati. Upravljal bo fond v znesku 9 milijardo 100.000 milijonov, pri katerem bodo ZDA podpisale 3 milijarde 175 milijonov.

Program Bretton Woods-a predstavlja razširitev in razvoj mednarodne denarske politike, za kar so se ZDA trudile že deset let. ZDA so podpisale številne dvostranske dogovore z drugimi državami, da bi jim pomagale stabilizirati njihov denar; nudile so jim finančno pomoč za stabilizacijo s tem, da so kupile z dolarji devize tujih držav v omejenih količinah. Poleg teh dvostranskih pogodb so organizirale komisije za proučevanje raznih denarskih in finančnih problemov.

ZDA so 1936. sklenile dogovor z Veliko Britanijo in Francijo, sporazum, ki je znan pod imenom "tripartitska deklaracija" in h kateri so pozneje pristopile še Belgija, Nizozemska in Švica. Ta deklaracija je pozvala k sodelovanju s priporočanjem denarskih dogovorov in z razpravami o manjnalnih vprašanjih. Kakor so bili ti nasveti koristni za ohranitev reda in stabilnosti v mednarodnih denarskih odnosa^h, vendar niso mogli biti kos udarcem, ki so jih zadale denarski situaciji nekatere države s politično agresivnostjo. Tu je razlog, zakaj so večstranski dogovori bistveno potrebni.

Takse za menjave in način njih izvajanja zahtevajo same po sebi soustvarjanje in sodelovanje mnogih narodov: ustvariti je treba potrebna sredstva za to sodelovanje in medsebojno pomoč kot so bila določena v Bretton Woods-u. Komisija sodi, da mora mednarodnemu denarskemu sodelovanju slediti skupna mednarodna akcija za splošno odstranitev carinskih pregrad. ZDA so napravile v tej smeri prvi korak s povečanje programa za vzajemne trgovinske nagovore. Menijo komisije je, da morajo tudi druge države podvzeti slične mere; odprava nelojalne konkurence je tudi za ZDA velikega pomena.

Razmah svetovne trgovine je v ozki zvezi s ciljem, h kateremu težijo ZDA: preskrbeti svojim delavcem zaposlitev in odpreti pot njenim proizvodom. Ker ZDA raspolagajo s silno delovno močjo, morajo uvažati velike množine surovin za svojo lastno proizvodnjo, pa tudi za močno trgovino, v kateri se ameriško ljudstvo v dobi blaginje obsežno udajstvuje.

Zarava konkurenca je življenjski pogoj trgovine, pravi po-

ročilo komisije. Predlogi in sklepi Bretton Woods-a bodo pri spevali k ohranitvi miru z omogočitvijo razcveta svetovne trgovine: to so razlogi, radi katerih kongres ta program odobrava in komisija sprejem načrta za mednarodno banko in denarski fond priporoča.

(Iz "Journal de Geneve" predstavil T.O 3.)

ooo O ooo

Foskakin: X

S E - L A - G E R : S A N - F L O R I A N

Smo sužnjili Lahom kar petkrat pet let,
zdaj naš gospod je stric Sam;
a kaj hočeš revček tu druž'ga počet'?

Se-la-ger, san Florian.

C'est la guerre, ça ne fait rien.

Smo trgali Viktorčku "knofe" poprej,
se vpisali za na Eaikan;
naš polotok ljubi je otok postal.

Se-la-ger, san Florian.

Z lopato smo drezali, s krampom, po tleh,
v Sardiniji tam;
potimo se zdaj okrog "škatelj in kišt".

Se-la-ger, san Florian.

Smo troštali' pred leti, da je tega skor kon'c;
se troštamo vsaki dan;
se troštali bomo še marsikaki mes'c.

Se-la-ger, san Florian.

Obljubili so nam, da gremo domov,
ko ples ta krvav bo končan;
se "barka nagnila" je, up pal čez krov:

Se-la-ger, san Florjan.

Se-la-ger je končan, svet Florjan nepoznan,
usoda naprej nas krtiči,
ej, "Jugo", potrpi, saj v tem nisi sam,
zaupaj košati mustači.

./.

Zaupaj, potrpi, upaj in trpi,
to naša je stara pravica;
od mrtvih bo vstal tisti dan svet Florjan,
ko malim bo odvzeta krivica.

Pavle Gorkič: X

"P R A V I C A"

X Ho, kdo je ta, ki je postavil ta kitajski zid
in ločil nas od ljubljene Ljubljane?!
Kaj, Trst ni naš, Tržič, Gorica, Kobarid?!
So naše li vasi zaman požgane!?

Zakaj vi zdaj nam plujete v obraz?
Čemu ta vaša igra prevejana?
Kaj ni zadosten vam dokaz,
z grobovi zemlja naša posejana?

Naš narod se boril na vaši strani
ves čas do zadnjega je dne,
in tudi tisti krat, ko ste ostali sami;
zato pustite zemljo, ki njegova je!

A mi kovali sami bomo si usodo
in proti soncu bomo šli v srečnejše dni,
pripravljeni se še boriti za svobodo,
za zemljo našo in za našo - kri .

Vi pa pošteno narodom pravico
delite in poravnajte vse krivice zdaj!
Nazaj nam dajte Trst in pa Gorico,
da bo prijateljstvo med nami kot nekdej!

*

Manj strašna noč je v črne zemlje krili,
kot so pod svetlim soncem sužnji dnovi.

*

Poskakini: X

J E D R C A

Ti, ki v bodočnost naroda veruješ,
ti, ki le drugim komunizem oznanuješ,
ti, ki prilike časa izkoriščaš,
ti, ki se s pretiravanjem bičaš,
ti, ki nazore drugih zametuješ,
ti, ki s prepričanjem v Boga veruješ,
ti, ki ga iz jeze in navade preklinjaš,
ti, ki se tujim vlastodržcem udinjaš,
ti, ki po hrbtu ubogih napreduješ,
ti, ki sam sebe le obožuješ,
ti, ki po črnem denarju smrdiš,
ti, ki svoje grehe na druge vališ,
ti, ki za vsak greh izgovor imaš,
ti, ki le svoje molitvice znaš,
ti, ki za oholostjo omejenost skrivaš,
ti, ki v škodoželjnosti rad uživaš,
ti, ki z bleskom besede slepiš,
ti, ki od vsakega dela bežiš,
ti, ki le za ugodjem težiš,
ti, ki se za vsako malenkost jeziš,
ti, ki z zaslugami drugih se hvališ,
ti, ki sebi v slast druge žališ,
ti, ki na stolčku njuha sediš,
ti, ki drugim na rami visiš,
ti, ki s pohujšanjem čistost kališ,
ti, ki dobra dela kaziš,
ti, ki mladost brez potrebe zapravljaš,
ti, ki za drugimi vse ponavljaš,
ti, ki le preveč ženske objemaš,
ti, ki ognjusno samoskrunstvo počenjaš,
ti, ki lepote ljubezni prodajaš,
ti, ki v ljubezni le rane zadajaš,
ti, ki v pohotnem želenju se grejaš,
ti, ki neslogo med narod seješ,
ti, ki dostojnost prevečkrat pozabljaš,
ti, ki zaupanje drugih izrabljaš,
ti, ki ponižno po kolenih se plaziš,
ti, ki drugim njih pravice gaziš,
ti, ki junak si le kadar ni treba,
ti, ki pijanemu le gobec ti zeva,

ti, ki prevečkrat po toči zvoniš,
ti, ki le lastne koristi loviš,
ti, ki to blede pravico deliš,
ti, ki z brezbriznostjo vse premostiš,
ti, ki v zavisti se izgorevaš,
ti, ki pregreham slavo prepevaš,
ti, ki to umazano politiko mešaš,
ti, ki nevrednim naslove obešaš,
ti, ki v kotičku nevede živiš,
ti, ki rad v srcu maščevanja gojiš,
ti, ki to ubogo resnico maličiš,
ti, ki za "peto kolo" se pičiš,
ti, ki razvadam roko držiš,
ti, ki brez glave naprej drviš,
ti, ki s previdnostjo se izgovarjaš,
ti, ki po vetru se vedno pretvarjaš,
ti, ki s preprirom duše ometaš,
ti, ki se z glavo v zid zaletaš,
vi vsi, ki se v potu obraza potite,
vi vsi, ki za ~~dolom~~ uma stremite,
vi vsi, ki sebi dobro želite
i vi, ki brez vsakega smisla živite,

veste vi vsi, se zavedate vsi,
da narod iz posameznikov sestoji,
da kakršni ti-le najmanjši so deli,
taki iz teh so narodi celi?

Veste vi vsi to-le golo resnico:
da kdor si zasluži, ima le pravico
živeti kot človek, umreti kot tak,
čutiti med enakimi se enak?

Zaman so vsi boji, vse žrtve, vsi upi,
če rod se z namišljenimi dobrinami glupi,
če narod v jedru ni zdrav, čil in pristen!
Kako naj bo sok gnilega sadja koristen?!

* * *

A narod, ki sam naj sebe krmari,
na svojih tleh sebi sam gospodari,
v pogubnih strasteh naj nikar ne tekmuje,
ker tako le nazaduje,
sužnosti druguje!

Peter Levec: X

VEČER NAD VASJO

Nad brdom položnim jasnina neba
in steza ob drenovi hosti...
kot zrl bi v lica zgubljene mladosti, -
pred mano je vas, ki meo več ne pozna.

Nad hribom zrdel je razstegnjen oblak,
oba vasi podrta ograja.
Tam stal je naš dom, tam bila je staja -
po kamenju zrušenem vzpenja se slak.

Sledovi nasilja - in v dalji goré
vse tone v okrilju somraka.
Glej, tukaj je vas, ki porušena čaka,
vstajenja in novega svetlega dne!

Za drenovo hosto zatočil je dan
z odsevom na travnati ruši.
Oblaki gorijo - gorko je pri duši -
odhajam - z rdečo svetlobo preplan.

*

*

Dragutin Domjanić: X

"K A J"

Vre tičeki spiju
i šume mučiju;
naj moja popevka zvoní
po dolu i gaju,
po dragome kraju
od kojeg mi lepšega ni.

Tu brat mi je vsaki,
tu doma sem taki,
pogoditi bi mogo i speč;
poznati su puti,
tu vsigde je čuti
tu dragu drmaču mi reč.

I srce mi greje
i sa mnom se smeje
i v žalosti plače ta "kaj".
Em nikaj ni slajše,
ne čuje se rajše
neg dobri i slatki naš "kaj".

*** **

R. B.: X

IZ OTOKA NA CELINO

Iz otoka na celino
čez morsko gladino.
Vsemožne fantazije,
neumne domišlije.

Kisli obrazi,
ljubezenski porazi.
Iritajen nasmeš,
napravlil tam greh.

Otoček se oddalji,
izginja izpred oči.
Brezpomembne skrbi
se z njim odstrani.

Bliža se nov svet.
Ha, lušno bo tam živeti.
Vse lepo, gladko, se čuje,
raznotero ugiba, preiščuje.

Koliko bo vredna "lira"?
Uzamejo tud' frank iz Alžira?
Ali' bodo ves denar zamenjali,
in kmalu nam nazaj ga dali?

Kdaj in kolikšna bo plača,
da ne bo zmanjkala pijača?
Bodo tudi dovoljenja?
Disciplina kaj pojenja?

Kako bomo vinca naročili,
ko nismo se francosko učili?
V glavo si je treba zabit:
tu laško ne smeš govorit!

Kam nas bodo še peljali?
Novo obleko in "IX" dali?
Kakšno bo stanovanje?
Bo-li težko poslovanje?

Kar malarija razsaja?
Če "light duty" dohtar daja,
je pripravljen tudi "drat"?
Boljše je vse to prej znat!

Kaj, če "laške fige"
se počno "jentrige"?
Umazano njih milo
nas bo še jezilo?

Radodarna so dekleta,
za "svobodo" vneta?
Da ni preveč "shewing guma"?
Sicer ne manjka poguma!

Aje stanujejo "device"?
Mič, če so doma žerice!
Povoljna je postrežba?
Je draga udeležba?

Vojna končala,
živčna nastala.
Nestrpnost vzkipi,
domov se mudi!

Demarkacijska črta:
pot domov zaprta....
Preveliko varanje,
splošno razočaranje!

"Radio gaveta" deluje,
se s tepcem norčuje.
Strašilo: novice
brez vsake resnice.

Še mnogo slabosti,
je v dobi norosti.
Le glavne stvari
se ni omenjati zdi.

* *

